

УПОВНОВАЖЕНИЙ
Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008

E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua

тел. (044) 298-70-33

_____ . 20 ____ № _____

На № _____ від _____ . 20 ____

Конституційний Суд України

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ

про визнання такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення речення другого абзацу другого та абзацу третього частини першої статті 12, а також абзацу другого пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-ІХ від 15 березня 2022 року

1. Відповідно до статей 101, 147, частини другої статті 150 Конституції України, пункту 1 статті 7, статті 50, пункту 1 частини першої, частини другої, частини третьої статті 51, частини першої статті 52 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII звертаюся з клопотанням визнати неконституційним положення речення другого абзацу другого та абзацу третього частини першої статті 12, а також абзацу другого пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-ІХ від 15 березня 2022 року (далі – Закон № 2136-ІХ) в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» від 22 листопада 2023 року № 3494-ІХ (далі – Закон № 3494-ІХ).

Змінами до Закону № 2136-ІХ речення друге абзацу другого частини першої статті 12 викладено у такій редакції:

«За рішенням роботодавця невикористані дні такої відпустки можуть надаватися без збереження заробітної плати».

В абзаці третьому частини першої статті 12 Закону № 2136-ІХ з'явилося положення такого змісту:

«У період дії воєнного стану надання працівнику будь-якого виду відпустки (крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відпустки у зв'язку з усиновленням дитини) понад щорічну основну відпустку,

передбачену абзацом першим цієї частини, за рішенням роботодавця може здійснюватися без збереження заробітної плати. Надання невикористаних днів такої відпустки переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану. За рішенням роботодавця невикористані дні такої відпустки можуть надаватися без збереження заробітної плати».

Окрім цього абзаци перший та другий пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону № 2136-ІХ викладено в такій редакції:

«3. Цей Закон діє у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», та втрачає чинність з дня припинення або скасування воєнного стану, крім:

другого речення абзацу другого частини першої та третього речення абзацу третього частини першої статті 12 цього Закону, які втрачають чинність з моменту використання днів відпусток, які були перенесені на період після припинення або скасування воєнного стану».

Виходячи із буквального тлумачення цитованих норм Закону № 2136-ІХ, роботодавець може:

- 1) одноосібно обмежувати надання щорічної основної відпустки 24 календарними днями на поточний робочий рік;
- 2) переносити на період після припинення або скасування воєнного стану невикористані у період воєнного стану дні відпустки;
- 3) надавати невикористані дні відпустки, що перевищують 24 календарні дні, без збереження заробітної плати;
- 4) невикористані дні такої відпустки можуть надаватися без збереження заробітної плати після припинення або скасування воєнного стану – до моменту використання днів відпусток, які були перенесені;
- 5) відмовити працівнику у наданні невикористаних днів щорічної відпустки у період дії воєнного стану.

Таким чином вважаю, що положення речення другого абзацу другого та абзацу третього частини першої статті 12, а також абзацу другого пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону № 2136-ІХ, якими змінено порядок надання невикористаних днів щорічної основної відпустки на період дії, а також після припинення або скасування воєнного стану, є такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), ураховуючи наведене нижче правове обґрунтування.

2. Відповідно до статті 1 Конституції України Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою.

Відповідно до частини другої статті 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 22 червня 2022 року № 5-р(ІІ)/2022 вказує, що принцип соціальної держави (стаття 1 Конституції

України) належить до основоположних конституційних принципів, на яких заснована Українська держава (абзац перший підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 червня 2022 року № 5-р(П)/2022).

Основний Закон України, проголосивши Україну соціальною, правовою державою, визначив зміст і спрямованість діяльності держави, зокрема її обов'язок щодо утвердження, забезпечення і гарантування прав і свобод людини (статті 1, 3). Складовою цього обов'язку є забезпечення державою соціальної спрямованості економіки, створення умов та гарантування можливостей для громадян заробляти собі на життя працею і своєчасно одержувати винагороду за працю (частина четверта статті 13, частини перша, друга, сьома статті 43 Конституції України) (абзац перший підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 15 жовтня 2013 року № 8-рп/2013).

Конституційний Суд України виходить із того, що Україна як правова держава має своїм пріоритетом гарантування прав і свобод людини і громадянина. З цією метою держава зобов'язана запроваджувати юридичне регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам, необхідне для забезпечення реалізації прав і свобод кожної особи та їх ефективного поновлення (абзац шостий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) від 13 червня 2019 року № 4-р/2019).

Закріплення в Основному Законі України принципу верховенства права, невідчужуваності й непорушності прав і свобод людини і громадянина, гарантій їх здійснення та захисту визначає зміст законів, інших нормативно-правових актів, які повинні прийматися на основі Конституції і відповідати їй (частина друга статті 8) (речення перше абзацу третього пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 28 жовтня 2009 року № 28-рп/2009).

Пряма дія норм Конституції України означає, що ці норми застосовуються безпосередньо. Законами України та іншими нормативно-правовими актами можна лише розвивати конституційні норми, а не змінювати їх зміст. Закони України та інші нормативно-правові акти застосовуються лише у частині, що не суперечить Конституції України (абзац другий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 8 вересня 2016 року № 6-рп/2016).

Верховенство конституційних норм поширюється на всі сфери державної діяльності, в тому числі і на законотворчий процес. Верховна Рада України, приймаючи закони, не має права допускати невідповідностей щодо будь-яких положень, прямо закріплених в Конституції України (абзац четвертий пункту 1 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 23 грудня 1997 року № 7-зп/1997).

Статтею 45 Конституції України кожному, хто працює, гарантується право на відпочинок, зокрема право на оплачувані щорічні відпустки, тривалість яких визначається законом.

Згідно зі статтею 75 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) щорічна основна відпустка надається працівникам тривалістю не менш як 24 календарних дні за відпрацьований робочий рік, який відлічується з дня укладення трудового договору. Особам віком до вісімнадцяти років надається щорічна основна відпустка тривалістю 31 календарний день. Для деяких категорій працівників законодавством України може бути передбачена інша (більша) тривалість щорічної основної відпустки. При цьому тривалість їх відпустки не може бути меншою за передбачену частиною першою цієї статті. Зокрема, тривалість щорічних основних відпусток працівників окремих галузей визначено статтею 6 Закону України «Про відпустки» від 15 листопада 1996 року № 504/96-ВР (далі – Закон № 504/96-ВР).

Тривалість відпусток передбачена також спеціальними законами. Наприклад, відповідно до Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII, державним службовцям надається щорічна основна оплачувана відпустка тривалістю 30 календарних днів (стаття 57) та щорічна додаткова оплачувана відпустка до 15 календарних днів (частина перша статті 58); відповідно до положень статті 21 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 року № 2493-III посадовим особам місцевого самоврядування надається щорічна відпустка тривалістю 30 календарних днів з виплатою допомоги на оздоровлення у розмірі посадового окладу та додаткова оплачувана відпустка тривалістю до 15 календарних днів.

Відповідно до статті 74 КЗпП громадянам, які перебувають у трудових відносинах, надаються щорічні (основна та додаткові) відпустки із збереженням на їх період місця роботи (посади) і заробітної плати.

Частиною третьою статті 2 Закону № 504/96-ВР також визначено, що право на відпустки забезпечується гарантованим наданням відпустки визначеної тривалості із збереженням на її період місця роботи (посади), заробітної плати (допомоги) у випадках, передбачених цим Законом.

Відповідно до частини першої статті 76 КЗпП, щорічні додаткові відпустки надаються працівникам: 1) за роботу із шкідливими і важкими умовами праці; 2) за особливий характер праці; 3) в інших випадках, передбачених законодавством.

Відповідно до частини першої статті 7 Закону № 504/96-ВР щорічна додаткова відпустка за роботу із шкідливими і важкими умовами праці надається працівникам тривалістю до 35 календарних днів; відповідно до частини першої статті 8 Закону № 504/96-ВР щорічна додаткова відпустка за особливий характер праці надається: 1) окремим категоріям працівників, робота яких пов'язана з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням або виконується в особливих природних географічних і геологічних умовах та умовах підвищеного ризику для здоров'я, – тривалістю до 35 календарних днів;

2) працівникам з ненормованим робочим днем – тривалістю до 7 календарних днів.

Таким чином тривалість щорічних (основної та додаткових) відпусток визначається законами.

Структура заробітної плати розкривається у статті 2 Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР. Відповідно до частини другої цієї статті, до додаткової заробітної плати відносяться, зокрема, гарантійні виплати, передбачені чинним законодавством.

Структура заробітної плати деталізована в наказі Державного комітету статистики України «Про затвердження Інструкції зі статистики заробітної плати» від 13.01.2004 № 5 (zareestrowano в Міністерстві юстиції України 27 січня 2004 р. за № 114/8713 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Державної служби статистики № 15 від 17.01.2023)). Згідно абзацу першого підпункту 2.2.12 пункту 2.2 (Фонд додаткової заробітної плати) розділу 2 (Фонд оплати праці) оплата за невідпрацьований час включає оплату, а також суми грошових компенсацій у разі невикористання щорічних (основної та додаткових) відпусток та додаткових відпусток працівникам, які мають дітей, у розмірах, передбачених законодавством.

Згідно Податкового кодексу України заробітною платою для обкладення ПДФО (податку на доходи фізичних осіб) є основна та додаткова заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, які виплачуються (надаються) платнику податку у зв'язку з відносинами трудового найму згідно із законом (підпункт 14.1.48 пункту 14.1 статті 14).

За юридичною позицією Конституційного Суду № 8-рп/2013 від 15 жовтня 2013 року, викладеною у рішенні, під заробітною платою, що належить працівникові, необхідно розуміти усі виплати, на отримання яких працівник має право згідно з умовами трудового договору і відповідно до державних гарантій, встановлених законодавством для осіб, які перебувають у трудових правовідносинах з роботодавцем, незалежно від того, чи було здійснене нарахування таких виплат (абзац восьмий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду № 8-рп/2013 від 15 жовтня 2013 року).

Таким чином, виплати за щорічні (основну та додаткові) відпустки є складовими заробітної плати.

У частині першій статті 9 Конституції України проголошено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

27 червня 2014 року підписано Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) (ратифіковано із заявою Законом від 16 вересня 2014 року № 1678-VII).

Згідно зі статтею 291 Угоди про асоціацію, Сторони забезпечують і реалізують у своїх законах та практиках основні міжнародно визнані трудові стандарти, підтверджують своє зобов'язання щодо ефективного виконання

основоположних та пріоритетних конвенцій Міжнародної організації праці (далі – МОП), які вони ратифікували, та Декларації МОП стосовно основних принципів та прав у світі праці 1998 року, а також розглядають питання про ратифікацію та імплементацію інших конвенцій МОП, які класифікуються МОП як такі, що відповідають сучасним вимогам.

Відповідно до статті 7(1) Конвенції МОП про оплачувані відпустки № 132 передбачено право працівника отримувати за повний період відпустки свою нормальну чи середню заробітну плату.

У статті 1 Конвенції МОП про захист заробітної плати № 95 розкривається термін «заробітна плата», який означає, незалежно від назви й методу обчислення, будь-яку винагороду або заробіток, які можуть бути обчислені в грошах, і встановлені угодою або національним законодавством, що їх роботодавець повинен заплатити, на підставі письмового або усного договору про наймання послуг, працівникові за працю, яку виконано, чи має бути виконано, або за послуги, котрі надано, чи має бути надано. Статтею 6 встановлена заборона роботодавцеві обмежувати будь-яким способом свободу працівника розпоряджатися своєю заробітною платою на власний розсуд. Відповідно до статті 9 збороняються всякі відрахування з заробітної плати, метою яких є пряма чи непряма виплата працівником роботодавцеві, його представникові чи якомусь посередникові за надання чи збереження служби. Згідно статті 10 (1) заробітна плата може стати об'єктом арешту або передачі лише у такій формі й у таких межах, які визначено національним законодавством.

Відповідно до статті 424 Угоди про асоціацію Україна взяла на себе зобов'язання поступово наблизити своє законодавство до права, стандартів та практики Європейського Союзу у сфері зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей, як зазначено у Додатку XL до Угоди про асоціацію.

Частиною першою статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод проголошено, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном; ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права.

Відповідно до статті 7 Директиви 2003/88/ЄС про деякі аспекти організації робочого часу від 4 листопада 2003 року встановлено, що держави-члени вживають заходів, необхідних для забезпечення того, щоб кожен працівник мав право на щорічну оплачувану відпустку тривалістю щонайменше чотири тижні і мінімальний період щорічної оплачуваної відпустки не може замінюватися грошовою компенсацією, за винятком випадку припинення трудових відносин.

Україна, ратифікувавши Європейську соціальну хартію (переглянуту) 1996 року, забезпечуючи ефективне здійснення права на справедливі умови праці, взяла на себе зобов'язання відповідно до статті 2 (4) усунути ризики, що властиві роботам з небезпечними або шкідливими для здоров'я умовами праці, а у випадках, коли усунути або достатньою мірою зменшити такі ризики ще

неможливо, встановити для працівників, зайнятих на таких роботах, скорочену тривалість робочого часу або *додаткові оплачувані відпустки*.

Нагадаю, що Україна 28 лютого 2022 року подала заявку на вступ до Європейського Союзу (далі – ЄС), з метою поступової інтеграції в ЄС і кінцевим вступом до ЄС. 23 червня 2022 року Європейська рада надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС. 14 грудня 2023 року Європейська рада вирішила розпочати переговори щодо вступу України до ЄС. Тому дотримання міжнародних, зокрема, європейських стандартів щодо дотримання трудових прав є обов'язковим.

Отже, міжнародні, зокрема, європейські стандарти з захисту прав людини гарантують працівникам право на обов'язкові оплачувані щорічні (основну та додаткових) відпустки.

Таким чином, невикористані дні щорічних відпусток не можуть надаватись за рішенням роботодавця без збереження заробітної плати, адже відповідно до статті 45 Конституції України щорічні відпустки є оплачуванні та їх тривалість визначається законами.

З огляду на викладене, речення друге у абзаці другому та абзац третій частини першої статті 12 Закону № 2136-ІХ, у редакції Закону № 3494-ІХ, є таким, що суперечать статті 45 Конституції України.

3. Відповідно до положень статті 64 Основного Закону України в умовах воєнного стану можуть встановлюватись **окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень**, зокрема право на працю та оплату праці (стаття 43), право на оплачувані щорічні відпустки (стаття 45).

Механізм обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного або надзвичайного стану визначено на рівні спеціальних законів. Відповідно до статті 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII (далі – Закон № 389-VIII), правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначаються відповідно до Конституції України та цього Закону. Стаття 6 Закону № 389-VIII встановлює, що в указі Президента України про введення воєнного стану зазначається **«вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень;»**.

Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» 24 лютого 2022 року № 64/2022 (Указ затверджено Законом України № 2102-ІХ від 24.02.2022) (далі – Указ № 64/2022) у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону № 389-VIII в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб. Строк дії воєнного

стану в Україні неодноразово продовжувався. Останнє продовження відбулось з 05 години 30 хвилин 14 травня 2024 року строком на 90 діб згідно з Указом Президента № 271/2024 від 06.05.2024.

Указ № 64/2022, ґрунтуючись на положенні частини другої статті 64 Конституції України, визначає, що «тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватись конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України». Аналіз викладених норм дозволяє дійти висновку, що право на відпочинок, закріплене у статті 45 Конституції України, не може бути обмежене, оскільки в Указі № 64/2022, який закріпив вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку із введенням воєнного стану, таке право, а точніше стаття, що його встановлює на рівні Конституції України, не вказана. Так само Законом № 2136-ІХ визначено, що на період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених статтями 43, 44 Конституції України (частина друга статті 1 Закону № 2136-ІХ).

Конституційний Суд України у багатьох своїх рішеннях висловлював позицію щодо суті обмеження прав і свобод людини. Зокрема, у Рішенні від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 висловив правову позицію, в якій зазначив, що відповідно до частини третьої статті 22, статті 64 Конституції України право громадян на соціальний захист, інші соціально-економічні права **можуть бути обмежені**, у тому числі зупиненням дії законів (їх окремих положень), лише в умовах воєнного або надзвичайного стану на певний строк (абзаци третій-шостий підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007).

Також у Рішенні від 01 червня 2016 року № 2-рп/2016 Суд визначив, що обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, **бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими**, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і **не порушувати сутнісний зміст такого права** (абзац третій підпункту 2.1. пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 01 червня 2016 року № 2-рп/2016).

Обмеження прав громадян при надзвичайних ситуаціях передбачено міжнародними стандартами з прав людини.

У статті 29 (2) Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року проголошується, що при здійсненні своїх прав і свобод людина має піддаватися тільки тим обмеженням, котрі встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання й поваги прав і свобод інших та задоволення

справедливих вимог моралі, громадського порядку та загального добробуту в демократичному суспільстві.

Відповідно до статті 4 (1) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року під час надзвичайного становища в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно оголошується, держави-учасниці цього Пакту можуть вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань за цим Пактом тільки в такій мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження.

У статті 15 (1) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод проголошується, що під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом.

Норми, які є предметом конституційного контролю, не обмежують, а **скасовують** право працівників на щорічну відпустку повної тривалості та її оплату, а також заміняють їх за рішенням роботодавця іншим видом відпустки – відпусткою без збереження заробітної плати.

У статті 4 Закону № 504/96-ВР установлюються види відпусток, зокрема, щорічні відпустки (пункт 1 частини першої статті 4) та відпустки без збереження заробітної плати (пункт 5 частини першої статті 4). Ці два види відпусток є абсолютно різними видами відпусток, що надаються з різною метою, за різних підстав, у різному порядку та тривалості. Також законодавством не передбачається заміна одного виду відпустки іншим в принципі. У порядку виключення у випадках, що передбачені законодавством (стаття 83 КЗпП та стаття 24 Закону № 504/96-ВР), а саме при звільненні працівника, за його бажанням можлива заміна невикористаної відпустки (її частини) грошовою компенсацією. І навіть, попри бажання працівника, але не роботодавця, особам віком до вісімнадцяти років заміна всіх видів відпусток грошовою компенсацією не допускається.

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 висловив позицію, що скасування конституційних прав і свобод – це їх офіційна (юридична або фактична) ліквідація (абзац четвертий підпункту 5.2 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України у від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005).

Таким чином, обмеження тривалості щорічної основної відпустки за рішенням роботодавця до 24 календарних днів в умовах воєнного стану може бути виправдане виходячи з безпеки, яка виникла в державі у зв'язку з повномасштабним вторгненням, мобілізації всього суспільства направлено на перемогу. Але неприпустимим є заміна за рішенням роботодавця

невикористаних днів щорічної відпустки відпусткою без збереження заробітної плати.

У рішенні Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012 висловлюється позиція, що одним із елементів верховенства права є принцип пропорційності, який у сфері соціального захисту означає, зокрема, що заходи, передбачені в нормативно-правових актах, повинні спрямовуватися на досягнення легітимної мети та мають бути **співмірними** з нею (абзац третій підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012).

Таким чином, невикористані дні щорічних відпусток не можуть надаватись за рішенням роботодавця без збереження заробітної плати, адже відповідно до статті 64 Конституції України допускається обмеження прав на період воєнного стану, а не їх скасування.

З викладеного вище випливає, що речення друге у абзаці другому та абзац третій частини першої статті 12 Закону № 2136-ІХ, у редакції Закону № 3494-ІХ, є такими, що суперечать статті 64 Конституції України.

4. Абзацами першим та другим пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону № 2136-ІХ визначено, що вказаний Закон діє у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», та втрачає чинність з дня припинення або скасування воєнного стану, крім другого речення абзацу другої частини першої та третього речення абзацу третьої частини першої статті 12 цього Закону, які втрачають чинність з моменту використання днів відпусток, які були перенесені на період після припинення або скасування воєнного стану.

Приходжу до висновку, що вказане положення втратить свою чинність з моменту використання днів відпусток, які були перенесені на період після припинення скасування воєнного стану.

Вважаю, що таке положення не відповідає Конституції України оскільки:

- розповсюджує свою дію щодо обмеження конституційних прав і свобод на період після закінчення воєнного стану;
- позбавлене правової визначеності, не має універсального характеру, адже втрачає чинність для кожної людини у різний час;
- не має ознак передбачуваності (прогнозованості).

Відповідно до положень частини другої статті 64 Конституції України в умовах воєнного стану допускаються окремі обмеження прав і свобод із **зазначенням строку дії цих обмежень**.

Конституційний Суд України у своїх рішеннях неодноразово привертав увагу до принципу правової визначеності як складової принципу верховенства права:

- принцип правової визначеності вимагає чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, зокрема їх передбачуваності (прогнозованості) та стабільності (абзац шостий пункту 2.1 мотивувальної частини Рішення

Великої палати Конституційного Суду України від 20 грудня 2017 року № 2-р/2017);

- згідно із принципом правової визначеності як одним із елементів принципу верховенства права обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустимі, зокрема, за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, якими встановлюються такі обмеження (абзац другий підпункту 2.5 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Великої палати Конституційного Суду України від 21 грудня 2017 року № 3-р/2017);

- принцип правової визначеності вимагає від законодавця чіткості, зрозумілості, однозначності правових норм, їх передбачуваності (прогнозованості) для забезпечення стабільного правового становища людини (абзац дев'ятий підпункту 4.3 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Великої палати Конституційного Суду від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018).

Виходячи із вищезазначеного, для того щоб суспільством сприймався закон, він повинен бути чітким, однозначним в плані розуміння та застосування, передбачуваним. Не може суб'єкт правовідносин (в даному випадку роботодавець) на власний розсуд встановлювати строк закінчення дії закону, а відповідно, мати право (на власний розсуд), не враховуючи право інших суб'єктів правовідносин (працівників) вчиняти певні дії.

Конституційний Суд України у своєму рішенні висловлює правову позицію, що складовими принципу верховенства права є, зокрема, правова передбачуваність та правова визначеність, які необхідні для того, щоб учасники відповідних правовідносин мали можливість завбачати наслідки своїх дій і бути впевненими у своїх законних очікуваннях, що набуте ними на підставі чинного законодавства право, його зміст та обсяг буде ними реалізовано (абзац третій пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005).

Відтак, строк дії обмежень, що встановлені у зв'язку з воєнним станом, повинен бути строково визначений і передбачений законом, а не діями суб'єкта правовідносин.

Ураховуючи зазначене, абзац другий пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону № 2136-ІХ, у редакції Закону № 3494-ІХ є таким, що не відповідає статтям 8 та 64 Конституції України (є неконституційним).

5. Згідно зі статтею 22 Конституції України конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані (частина друга), при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (частина третя).

Відповідно до статті 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, встановлених Конституцією України (частина перша).

Конституційний Суд України висловив у своєму Рішенні від 20 березня

2002 року № 5-рп/2002 позицію, що відповідно до частини третьої статті 22, статті 64 Конституції України право громадян на соціальний захист, інші соціально-економічні права можуть бути обмежені, у тому числі зупиненням дії законів (їх окремих положень), лише в умовах воєнного або надзвичайного стану на певний строк (абзац четвертий пункту 6 Рішення Конституційного Суду України від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002).

Верховна Рада України, вносячи зміни Законом № 3494-IX до положень Закону № 2136-IX фактично скасувала права громадян, гарантовані статтею 45 Основного Закону України.

Таким чином, положення речення другого абзацу другого та абзацу третього частини першої статті 12, а також абзацу другого пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону № 2136-IX, у редакції Закону № 3494-IX, не відповідають частинам другій та третій статті 22 Конституції України (є неконституційним).

6. Під час підготовки конституційного подання на підставі звернень Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Представника Уповноваженого з соціальних та економічних прав, з питань, що порушені у конституційному поданні, отримано науково-експертні висновки від наукової спільноти Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Національної академії внутрішніх справ (додаються), що підтверджують неконституційність окремих положень Закону № 2136-IX в редакції Закону № 3494-IX.

З огляду на викладене, керуючись статтями 101, 147, частиною другою статті 150 Конституції України, статтею 50, пунктом 1 частини першої, частинами другою, третьою статті 51, частиною першою статті 52 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII, пунктом 3 частини першої статті 13 та частини другої статті 15 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР,

ПРОШУ:

1. Відкрити конституційне провадження у справі за цим конституційним поданням.

2. Визнати такими, що не відповідають частині першій статті 8, частинам другій та третій статті 22, статті 45 та статті 64 Конституції України (є неконституційними) положення:

- речення другого абзацу другого частини першої статті 12 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-IX, в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» від 22 листопада 2023 року № 3494-ІХ: «За рішенням роботодавця невикористані дні такої відпустки можуть надаватися без збереження заробітної плати»;

- абзацу третього частини першої статті 12 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-ІХ, в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» від 22 листопада 2023 року № 3494-ІХ: «У період дії воєнного стану надання працівнику будь-якого виду відпустки (крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відпустки у зв'язку з усиновленням дитини) понад щорічну основну відпустку, передбачену абзацом першим цієї частини, за рішенням роботодавця може здійснюватися без збереження заробітної плати. Надання невикористаних днів такої відпустки переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану. За рішенням роботодавця невикористані дні такої відпустки можуть надаватися без збереження заробітної плати»;

- абзацу другого пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-ІХ, в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» від 22 листопада 2023 року № 3494-ІХ: «другого речення абзацу другого частини першої та третього речення абзацу третього частини першої статті 12 цього Закону, які втрачають чинність з моменту використання днів відпусток, які були перенесені на період після припинення або скасування воєнного стану».

3. Розглянути справу у порядку письмового конституційного провадження. У разі розгляду справи у порядку усного провадження, участь у розгляді візьму особисто.

Додатки: на 73 арк. в 1 прим:

1. Витяги із Конституції України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141).

2. Витяги із Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 № 2136-VIII (Відомості Верховної Ради. 2017. № 35. Ст.376).

3. Витяги із Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 2023 № 776/97-ВР (Відомості Верховної Ради України. 1998. № 20. Ст.99).

4. Витяги із Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-ІХ (Голос України від 23.03.2022. № 64).

5. Витяги з Рішення Конституційного Суду України від 22 червня

2022 року № 5-р(П)/2022 у справі за конституційною скаргою Абрамовича Олексія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини другої статті 40 Житлового кодексу України (щодо дискримінації у реалізації права на житло) (Вісник Конституційного Суду України. 2022. № 3-4. С. 42).

6. Витяги з Рішення Конституційного Суду України від 15 жовтня 2013 року № 8-рп/2013 у справі за конституційним зверненням громадянки Присяжнюк Людмили Михайлівни щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України, статей 1, 12 Закону України «Про оплату праці» (Вісник Конституційного Суду України. 2013. № 6. С. 6).

7. Витяги з Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019 у справі за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України (Вісник Конституційного Суду України. 2019. № 4. С. 103).

8. Витяги з Рішення Конституційного Суду України від 28 жовтня 2009 року № 28-рп/2009 у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222» (Вісник Конституційного Суду України. 2009. № 6. С. 91).

9. Витяги з Рішення Конституційного Суду України від 08 вересня 2016 року № 6-рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (справа про завчасне сповіщення про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій) (Вісник Конституційного Суду України. 2016. № 6. С. 140).

10. Витяг з Рішення Конституційного Суду України від 23 грудня 1997 року № 7-зп у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про Рахункову палату Верховної Ради України» (справа про Рахункову палату) (Офіційний вісник України. 1998. № 1. С. 151, стаття 23).

11. Витяги із Кодексу законів про працю України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII (Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до № 50).

12. Витяги із Закону України «Про відпустки» від 15 листопада 1996 року № 504/96-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1997. № 2. Ст. 4).

13. Витяги із Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 4. Ст.43).

14. Витяги із Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 року № 2493-III (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 33, ст. 175).

15. Витяги із Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 17, ст.121).

16. Витяги із Наказу Державного комітету статистики України «Про затвердження Інструкції зі статистики заробітної плати» від 13 січня 2004 року № 5 (Офіційний вісник України. 2004. № 4, том 2, стор. 569, стаття 200).

17. Витяги із Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112).

18. Витяги із Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, що ратифікована із заявою Законом України № 1678-VII від 16 вересні 2014 року (Офіційний вісник України. 2014. № 75, том 1, стор. 83, стаття 2125).

19. Витяг із Першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що ратифікований Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР (Офіційний вісник України. 1997. № 29, стор. 11).

20. Витяги із Конвенції про оплачувані відпустки № 132, що ратифікована із заявою Законом № 2481-III (2481-14) від 29 травня 2001 року (Офіційний вісник України. 2001. № 25, стор. 17, стаття 1102).

21. Витяги із Конвенції про захист заробітної плати № 95, що ратифікована Президією Верховної Ради Української РСР 30 червня 1961 року.

22. Витяги із Директиви 2003/88/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 4 листопада 2003 року про деякі аспекти організації робочого часу.

23. Витяги із Європейської соціальної хартії від 3 травня 1996 року (Офіційний вісник України. 2006. № 40, стор. 37, стаття 2660).

24. Витяги із Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250).

25. Витяги із Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (Голос України від 24.02.2022. № 37).

26. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 29, 36, частини другої статті 56, частини другої статті 62, частини першої статті 66, пунктів 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 статті 71, статей 98, 101, 103, 111 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (справа про соціальні гарантії громадян) (Офіційний вісник України. 2007. № 52, стор. 138, стаття 2132).

27. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за

госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) (Вісник Конституційного Суду України. 2016. № 6, стор. 60).

28. Витяги із Загальної декларації прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року (Голос України від 10.12.2008. № 236).

29. Витяги із Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19 жовтня 1973 року).

30. Витяги із Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17 липня 1997 року (Офіційний вісник України. 1998. № 13, /№ 32 від 23.08.2006, стор. 270).

31. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) (Урядовий кур'єр від 05.10.2005. № 188).

32. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012 у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України (Вісник Конституційного Суду України. 2012. № 2, стор. 25).

33. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 20 грудня 2017 року № 2-р/2017 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 7 частини другої статті 42 Закону України «Про вищу освіту» (Вісник Конституційного Суду України. 2018. № 1, стор. 7).

34. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 21 грудня 2017 року № 3-р/2017 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону України «Про вибори народних депутатів України», пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі» (справа про виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку політичної партії) (Вісник Конституційного Суду України. 2018. № 1, стор. 46).

35. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 27 лютого

2018 року № 1-р/2018 у справі за конституційними поданнями 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців тринадцятого, чотирнадцятого пункту 32 розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання) (Вісник Конституційного Суду України. 2018. № 2, стор. 70).

36. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005 у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України та 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців третього, четвертого пункту 13 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та офіційного тлумачення положення частини третьої статті 11 Закону України «Про статус суддів» (справа про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання) (Офіційний вісник України офіційне видання. 2005. № 42, стор. 95, стаття 2662).

37. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002 у справі за конституційними поданнями 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 58, 60 Закону України «Про Державний бюджет України на 2001 рік» та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пунктів 2, 3, 4, 5, 8, 9 частини першої статті 58 Закону України «Про Державний бюджет України на 2001 рік» і підпункту 1 пункту 1 Закону України «Про деякі заходи щодо економії бюджетних коштів» (справа щодо пільг, компенсацій і гарантій) (Вісник Конституційного Суду України. 2002. № 2, стор. 10).

38. Копія листа Представника Уповноваженого з соціальних та економічних прав від 6 грудня 2023 року № 11305.2/23/40.2 та копія наукового бачення Національної академії внутрішніх справ від 19 грудня 2023 року № 46/01/190ВР.

39. Копія листа Представника Уповноваженого з соціальних та економічних прав від 6 грудня 2023 року № 11309.2/23/40.2 та копія науково-консультативного висновку Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого від 26 грудня 2023 року № 121-01-1502.

40. Копія листа Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 7 грудня 2023 року № 11350.2/23/40.2 та копія науково-правового висновку Навчально-наукового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 26 січня 2024 року № 01/143-08.